

Referensbok om muskel- och skelettbesvär i arbetet

I Kuorinka, L Forcier, eds. **Work related musculoskeletal disorder: a reference book for prevention.** 314 sidor. London: Taylor & Francis, 1995. Pris ca 650 kr. ISBN 0-7484-0132-6.

*Recensent: leg läkare
Bengt Johansson, medicinsk
rådgivare, Scania, Södertälje.*

Muskuloskeletala besvär – särskilt från nacke, axlar, armar och händer – är ett medicinskt problem som är påtagligt i läkarens vardag, men kliniskt bristfälligt hanterat. Psykologiska förklaringsmodeller och ostrukturerade träningsprogram används på ett sätt som inte sällan försämrar situationen för den skadade. Inte minst försäkringsmässigt blir dessa patienter ofta okunnigt bedömda.

Arbetsmiljöinstitutet i Québec (IRSST) har uppfattat problemens stora betydelse och tillsatt en internationell expertgrupp med uppgift att systematisera dagens kunskaper inom området. I expertgruppen ingår sju internationellt kända forskare, varav en är svensk (Mats Hagberg, Arbetslivsinstitutet, Stockholm).

Boken omfattar dels en redogörelse för de epidemiologiska kunskaper som grundas på vetenskapliga sambandsstudier, dels sambandsanalyser om sjukdomarnas uppkomst samt principer för hur besvärerna kan förebyggas.

Bäst om samband

Det första avsnittet om samband är mest värdefullt. Förklaringar av många begrepp och definitioner visar hur mångfacetterat problemet är och hur många infallsvinklar man kan ha. En riklig litteratur går igenom och värderas med mycket stränga kriterier. Man redovisar olika artiklars värde, vilken riskkvot som föreligger vid vissa arbeten, konfidensintervall och kort sammanfattning. Sammanställningen är en ovanligt bra källa till kunskap för den som snabbt behöver relativt färsk data inom ett visst område. Det är även förtjänstfullt att många fackbegrepp, t ex epidemiologiska, förklaras enkelt.

Här får man synpunkter på

karpaltunnelsyndrom, epikondyliter, skuldertendinit, osteoartros, »thoracic outlet syndrome» och många andra tillstånd, samt deras samband med arbetsexposition. Vissa yrken, exempelvis tandläkarna, belyses dock inte.

Komplicerad bild

Boken illustrerar epidemiologiska undersökningars begränsningar; man får svar enbart på de frågor man ställer. Det förefaller då som om en patient bara har en epikondylit, en supraspinatustendinit etc. Verkligheten visar dock en mycket mer komplicerad bild. Den sjuka har ofta en flora av muskuloskeletala besvär och där förekommer inte så enkla samband som epidemiologen presenterar. En mer rikhaltig symtombild motsäger på intet sätt samband med belastning, men komplicerar klinikerns diagnostisering och behandling.

Av många värdefulla konstateranden kan man notera, att det inte finns något vetenskapligt samband mellan muskuloskeletala besvär i övre extremiteterna och psykologiska förhållanden.

Avsnittet om strategier för profylax är onödigt pratigt och så djupgående som sannolikt få praktiskt verksamma läkare har glädje av. Men visst kan det vara av värde att notera att den nu så mångomtalade kvalitetsstandarden ISO 9000 även omfattar företags skyldighet att redovisa de anställdas hälsotillstånd.

Kort om terapi

Avsnittet om behandling är kortfattat och mycket allmänt hållet. Man konstaterar att det inte finns några enkla lösningar utan att problemen får lösas på mångskiftande sätt.

Diskussionen om rutiner vid nyanställning, träning, viktreduktion, rökning m m kan vara av värde att ta del av, så att ett företag inte ägnar sig åt meningslös verksamhet.

Senare års lagstiftning om arbetsskador har i mycket hög grad försvårat för människor med muskuloskeletala besvär att få dem godkända som arbetssjukdom. Den tyngd och vederhäftighet med vilken boken belyser vissa besvärers samband med arbete torde vara underlag för ny juridisk bedömning i många fall. Om man tog hänsyn till kända vetenskapli-

ga fakta skulle inte så få sjuka få en mer saklig juridisk behandling än i dag, då besluten ofta tycks baseras på mycket ogrundat tyckande.

I slutet av boken noteras att de flesta medicinska högskolor saknar utbildning i muskuloskeletala problem. Så sant, nödgas man medge. •

Personligt och medryckande om »krigen mot cancer»

Robert N Proctor. **Cancer wars. How politics shapes. What we know and don't know about cancer.** 356 sidor. New York: Basic Books, 1995. Pris \$ 25. ISBN 0-465-02756-3.

*Recensent: professor Jan
Pontén, avdelningen för patologi,
Akademiska sjukhuset,
Uppsala.*

Bokens titel är lätt överdriven, eftersom inte alla krigen mot cancer fått plats. Nixons misslyckade attack mot tumörvirus lämnas t ex utanför. Betoningen ligger på kemiska risker och faran av joniserande strålning, två omstridda områden. Åsikterna har varierat från påståendet att kemiska ämnen – möjligen bortsett från cigarettertrök – och strålning inte spelar någon nämnvärd roll, till tron på att nästan all cancer skulle kunna förhindras om vi bara lyckades skärma av solljuset samt rensa berggrund, byggnadsmaterial, luft, dryck och mat från alla cancerogener.

Genom att framför allt diskutera hur frågan hanterats av politiker och beslutsfattare inom och utanför det stora canceretablissemanget lyckas författaren bidra med många nya synpunkter inom ett annars ganska genomtröskat område. Framför allt skärskådas motiven för olika gruppers ställningstaganden.

Känsla och taktik

Boken riktar strålkastarljuset mot ett ofta förnekat faktum: många aktörer inom området drivs inte av rent vetenskapliga insikter och motiv utan att det rör sig i hög grad

om känslomässiga, ibland taktiska överväganden. Debattklimatet är likt kärnkraftens, där ingen längre kan ta till orda utan att automatiskt klassas som för eller emot och där utrymmet för bittra misstänklighetsgöranden är stort.

Tråkigt nog snuddar författaren bara vid hur och när sådana situationer skapas. Utom det uppenbara att mycket pengar och prestige kommer i rörelse kan något ännu djupare vara en viktig grund när det gäller cancer och dess orsaker.

Selektionen verkar för förenklat synsätt

Vi har aldrig utrustats med sinne för att objektivt väga risker mot varandra. Inte heller är vår förmåga att uppfatta komplicerade och utdragna orsaksamband särskilt väl utvecklad. Jag kan väl tänka mig att det hade varit biologiskt ohållbart för en människoart under uppsegling att kyligt mot varandra väga trassliga risker för framtida sjukdomar i stället för att reagera snabbt på ett omedelbart hot. Därför har nog selektionen verkat för ett förenklat synsätt.

Det är också naturligt att vi i första hand intuitivt vill skylla på omgivningen när vi skadas eller blir sjuka, snarare än på slumpen, mystiska endogena faktorer eller intrikat samspel mellan olika orsaker. Man kan bara tänka på den fruktlösa och improduktiva diskussion som alla hört när någon mår illa: »Det måste ha varit den stuvade svampen», »Jag skulle inte ha druckit så mycket tomatjuice» eller »Hon blev nog kall när hon satt på marken och åt». Under detta tänkande ligger en nästan oavvislig drift att hitta enkla »bovar» i omgivningen, trots att det egentligen inte finns någon vettig orsak att ta fasta på.

Grönsaksparadoxon

Boken debatterar utförligt den outrotliga föreställningen att tillverkade kemikalier rent allmänt skulle vara farligare än naturliga. »Naturen är god så länge inte människan förstör den.» Detta är, som framför allt Bruce Ames framhållit, alldeles fel. I stället har djur och växter utvecklat mycket giftiga försvarssubstanser, som lika väl som de artificiella kan metaboliseras till mutagener.

Energiskt har Ames på basen av egna data påpekat att t ex olika grönsaker innehåller stora mängder ämnen som skulle klassas som cancerframkallande om de utsatts för sam-